

Další vzdělávání pedagogických pracovníků v rámci celoživotního učení

Úvod

Myšlenka celoživotního vzdělávání není nová, vzdělávání dospělých je staré jako lidstvo samo. S touto myšlenkou se můžeme setkat již v Egyptském Ramasseu, Platonově akademii, Aristotelově učilišti nebo u Komenského (1592–1670), který jako první přišel s konceptem celoživotního učení i konceptem učícího se světa. Rozvoj vzdělávání dospělých nastal v průběhu 19. století, ale jeho největší rozmach je evidentní po 2. světové válce.

Vzdělávání se ve svém historickém vývoji stále více pragmatizuje. V Sokratovském pojetí bylo vzdělání kategorií téměř etickou, v renesanci filozofickou, v dobách společenských změn politickou a od poválečných let, kdy začalo být považováno za prostředek k řešení ekonomické prosperity společnosti a zaměstnatelnosti jednotlivce, ekonomickou.

Celoživotní proces učení je možno chápat jako adaptaci na měnící se podmínky ekonomiky, techniky a společnosti. Aktivní přístup člověka k průběžnému vzdělávání mu umožňuje, aby v kterémkoli okamžiku svého života vstoupil do vzdělávacího procesu a doplnil ke svému vzdělání další vědomosti, dovednosti a znalosti. To se týká také vysokoškolských vzdělavatelů dospělých, od kterých se kromě odborné způsobilosti očekává také způsobilost pedagogická. Každý vysokoškolský pedagog si musí prostřednictvím sebereflexe uvědomit, zda jsou jeho pedagogické kompetence na dostačující úrovni a zda má studentům stále co nabízet. V dnešní době je další vzdělávání pedagogických pracovníků nabízeno téměř každou vysokou školou. Toto vzdělávání nabízí širokou škálu předmětů, které se zaměřují na proces výchovy a výuky a to nejen z didaktiky, pedagogiky, sociologie, psychologie, ale i jiných disciplín. Výstupem vzdělávání je obhajoba závěrečné práce a osvědčení o absolvování tohoto typu studia.

1. Motivace pedagogů k dalšímu vzdělávání

Každá lidská činnost a zvýšený zájem člověka o něco se zajímat pramení z jeho motivace. To, jak moc je člověk motivován, záleží na tom, čeho chce dosáhnout a jak dalece se má v úmyslu dané činnosti věnovat. U vysokoškolského pedagoga se očekává motivace k průběžnému vzdělávání, poněvadž je tím, kdo by měl informace nejen předávat, ale také inovovat. Taková situace je

ovšem ideální. V dnešní době se spíše vyskytuje celá řada negativních faktorů, která tento „ideální“ stav narušuje. Mezi rušící faktory patří například postoj společnosti k práci pedagogů, zákony vztahující se k fungování školství, finanční ohodnocení pedagogů, sociální postavení pedagogů.

Mezi hlavní determinanty ovlivňující motivaci pedagogů k dalšímu vzdělávání mohou podle B. Lazarové (2006) patřit následující:

- **Trvalejší osobnostní rysy:** schopnost a ochota se vzdělávat souvisejí nejen s motivací, ale také s otevřeností ke změnám, sebehodnocením, sebeřízením, odpovědností, pílí atd.
- **Věk pedagoga:** věk sehrává důležitou roli v životě každého člověka, což však neznamená, že starší pedagogové jsou méně aktivní než mladší. Někdy je tomu naopak. Věk neznamená automaticky brzdu v dalším vzdělávání pedagoga.
- **Kariéerní postup:** kariéerní postup pedagogického pracovníka na vysoké škole je možný, ale v některých případech mu neodpovídá finanční ohodnocení. Pak je otázkou, zda jsou pedagogové za takových podmínek motivováni se dále vzdělávat.
- **Zkušenost pedagoga s dalším vzděláváním:** jednou stránkou věci je chtít se vzdělávat a být motivován, druhou je přínos pro vzdělávajícího se člověka a jeho obohacení. Pokud pedagog v minulosti absolvoval vzdělávací akci, jejímž průběhem a výsledkem byl zklamán, může se ke všem dalším stavět negativně.
- **Osobní a rodinný kontext:** příčiny, které brání dalšímu vzdělávání mohou pramenit z nedostatku času, nedostatku financí, zdravotních problémů, nepochopení partnera...

2. Typologie pedagogů podle typu motivace

B. Lazarová (2006) uvádí na základě empirických zkušeností stručný přehled uměle vytvořených motivačních typů pedagogů:

- **Pedagog dravec:** od počátku směřuje k vysokým postům, snaží se být viditelnějším a aktivnějším, zajímá se o všechno a o všechny, ostatními pedagogy je méně oblíbený.
- **Pedagog funkcionář:** vzdělává se proto, aby se byl ve své funkci co nejlepší. Účastní se všech akcí, které jsou s jeho funkcí spojené.
- **Pedagog vědec:** žije jen pro svou odbornost. Je aktivním účastníkem akcí mimo školu, shromažďuje své poznatky, publikuje.
- **Pedagog praktik:** má o problematiku svého oboru skutečný zájem a další vzdělávání chápe jako přínos pro zkvalitnění své práce, chce být především dobrým pedagogem pro studenty.
- **Pedagog sběratel:** je aktivní, pragmatický, účastní se různých vzdělávacích akcí, protože se mohou někdy v životě hodit. Vybírá si témata, která mu mohou pomoci v jeho profesním životě.

- Pedagog hledač: nekvalifikovaný, začínající pedagog, který se zajímá o širokou škálu témat, aby se zbavil své nejistoty.
- Pedagog návštěvník: pasivní účastník vzdělávacích akcí, který není přesvědčen o tom, že by pro něj mohly být přínosem.

Faktory, které (ne)motivují pedagogické pracovníky k dalšímu vzdělávání jsou různorodé, nejvíce záleží na něm samotném – co chce, může a umí pro sebe a svůj kariérní růst udělat.

3. Rozvoj pedagogických kompetencí v dalším vzdělávání

Jednou z charakteristik dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků je rozvíjení pedagogických kompetencí. Pojem kompetence vyjadřuje kvalifikační a osobnostní předpoklady nezbytné pro úspěšný výkon profese [Vašutová 2004].

Další vzdělávání pedagogických pracovníků by mělo vést k zvyšování jejich kompetencí a to nejen odborných, ale i osobních a sociálních. Jednou z možností je kurz „Vysokoškolská pedagogika pro učitele – inženýry“ podle evropských standardů IGIP (Internationale Gesellschaft für Ingenierenpädagogik). Podle IGIPu jsou nové kompetence pedagogů nezbytné např. pro:

- hodnocení a řízení,
- komunikační dovednosti,
- týmovou práci,
- etiku.

Inženýrskou pedagogiku na Vysoké škole báňské-Technické univerzitě Ostrava organizuje a realizuje Katedra učitelství odborných předmětů. Kurz je zaměřen na zvýšení pedagogické, psychologické a didaktické způsobilosti akademických pracovníků s důrazem na evropské standardy, které jsou soustředěny v kurikulu „Inženýrská pedagogika“ vypracovaném Mezinárodní společností pro inženýrskou pedagogiku. Absolventi kurzu se mohou ucházet i získání mezinárodního titulu ING-PAED IGIP. Kurz je rozložen na čtyři týdenní bloky, přičemž studijní plán kurzu je znám dopředu. Případné změny a informace jsou předávány pomocí e-mailu do společné schránky účastníků kurzu. Studující musí plnit zadané úkoly do jednotlivých předmětů a řádně se připravovat. K daným tématickým okruhům je studujícím doporučena literatura a poskytnuty studijní opory. Rozsah písemných prací si každý vyučující koriguje sám. Podmínkou k získání osvědčení o absolvování kurzu je, mimo jiné, prezentace určité učební látky svého odborného předmětu s využitím netradičně požitě či vlastními silami vytvořené učební pomůcky, obhájení závěrečné práce a složení závěrečné zkoušky z pedagogických, psychologických disciplín a didaktiky. Čím více je studující v plněných úkolech nápaditější, tím „výše“ je hodnocen, čímž je podporována jeho kreativita.

Předpokladem k získání titulu ING-PAED IGIP, jako uznání evropské kvalifikace učitelů technických předmětů, je osvědčení o absolvování tohoto kurzu (300hodin), doklad o státní nebo doktorské zkoušce ze světového jazyka

a potvrzení o minimálně rok trvající výukové praxi. Tento vzdělávací kurz není finančně dotován a účastníci si jej ve většině případů musí hradit sami (někdy se rozhodne uhradit jim tuto částku domovská katedra).

4. Názory některých pedagogických pracovníků Vysoké školy báňské-Technické univerzity Ostrava na kurz IGIP

Být kvalitním vysokoškolským pedagogem není lehké. Moci kvalitně učit znamená do jisté míry být vybaven určitými dispozicemi. Všechno ostatní je ovšem otázkou odpovědnosti ke společnosti, ke studentům, k sobě, otázkou vůle, mravenčí práce, schopnosti snášet velkou psychickou zátěž a dovednosti umět se vyrovnávat se stresujícími faktory, připravenosti neočekávat příliš velkou finanční odměnu. Práce vysokoškolského pedagoga na škole technického zaměření si vyžaduje vysokou odbornost, dále pedagogické, psychologické a didaktické vědomosti, dovednosti a návyky současně s administrativními vědomostmi a dovednostmi i průběžnou účastí na vědecko-výzkumných projektech.

Jednomu stu vysokoškolským pedagogickým pracovníkům Vysoké školy báňské - Technické univerzity Ostrava byl rozeslán anonymní dotazník, který obsahoval 42 položek zaměřených na jejich pedagogickou činnost a názor na potřebnost absolvovat kurz IGIP. Vráčeno bylo 62 dotazníků a výsledky šetření byly následující (uvádíme jen některé):

- Na otázku, proč si vybrali svou profesi, odpovědělo 29% pedagogů, že důvodem je doktorandské studium, 24%, že jde o zajímavou práci, 14% oceňuje vyváženost vědy a výuky, 9% baví práce s mladými lidmi, 17% (!) neodpovědělo.
- Na otázku, zda odborné fakulty podporují pedagogickou činnost, odpovědělo 71% pedagogů kladně.
- Na otázku, zda se zajímají o názory studentů na jejich průběh a styl výuky, odpovědělo 90% kladně.
- Na otázku, jak často aktualizujete učební materiály k výuce, uvedlo 49% pedagogů 1krát za rok, 32% průběžně, 19% 1krát za semestr.
- Na otázku, zda je pro povolání vysokoškolského učitele nutné absolvovat IGIP, odpovědělo 56% pedagogů kladně, 44% (!) záporně. Ti, kteří uvedli kladnou odpověď, nejčastěji uváděli jako důvod nové poznání, změny běžného vyučovacího procesu, rozvoj samotné osobnosti pedagoga, okolnost, že technický odborník nesmí zapomínat, že je také pedagog. Ti kteří uvedli negativní odpověď, ji zdůvodňovali nejčastěji tím, že nemají důvěru v tyto kurzy, nevidí smysl v dalším vzdělávání, vidí smysl jen v praxi.
- Na otázku, zda někdy nějaký druh dalšího vzdělávání pedagogických pracovníků absolvovali, odpovědělo 49% pedagogů kladně, 51% záporně.
- Na otázku, zda pro ty, kteří kurz absolvovali, byl přínosem odpovědělo 71% pedagogů kladně, 49% se vyjádřilo, že by příležitostně chtěli takový kurz chtěli absolvovat.

- Na otázku, zda jsou informováni o tom, že **Katedra učitelství Vysoké školy báňské-Technické univerzity Ostrava nabízí IGIP**, vědělo 80% pedagogů.
- 93% pedagogů se domnívá, že kurz **IGIP by měl být alespoň částečně hrazen zaměstnavatelem**.

Z uvedených údajů vyplývá, že celoživotní učení doprovází každého vysokoškolského pedagoga i když zdaleka ne všichni využívají vzdělávacích programů či kurzů. Všichni pedagogové se ale vyjádřili, že se nějakým způsobem dále vzdělávají – rozvíjí jazykové schopnosti studiem zahraniční literatury, účastní se tuzemských i zahraničních konferencí, absolvují zahraniční stáže...

Nad některými zjištěnými skutečnostmi by bylo žádoucí se zamyslet, např.:

- Bylo by žádoucí dostat do povědomí vysokoškolských učitelů, že vědomosti, dovednosti a znalosti z pedagogických, psychologických a didaktických disciplín nejsou zbytečné.
- Motivační systém je nastaven z větší části na vědu, ne už na pedagogický proces. Domníváme se, že i když se jedná o vysokou školu technického zaměření, nemůže se opomíjet optimální výchovně vzdělávací proces (člověk je vychováván a vzděláván celý život). Každý profesní postup vysokoškolského učitele (tedy i v oblasti pedagogických, psychologických a didaktických disciplín) by měl být finančně ohodnocen.
- Bylo by vhodné věnovat pozornost úrovni vědomostí a dovedností z pedagogických, psychologických a didaktických disciplín zejména u začínajících pedagogů, kteří ještě s vedením vysokoškolské výuky nemají zkušenosti a výuku realizují spíše pouze podle vlastních prožitků z doby, kdy sami ještě byli studenty. Tyto zkušenosti nemusí být pozitivní.
- Každý vysokoškolský pedagog bez (ohledu na titul) by měl absolvovat alespoň minimální pedagogické vzdělání.
- Ideálním stavem by bylo, kdyby IGIP alespoň částečně financoval zaměstnavatel.

Literatura

- Lazarová B. a kol. (2002), *Cesty dalšího vzdělávání učitelů*, Brno: Paido, ISBN 80-7315-114-6.
- Vašutová J. (2004), *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*, Brno: Paido, ISBN 80-7315-082-4.

Abstrakt

V příspěvku je představena jedna z možností dalšího vzdělávání pedagogických vysokoškolských pracovníků na Vysoké škole báňské-Technické univerzitě Ostrava – kurz IGIP. Součástí jsou názory pedagogů na tento kurz včetně jejich vyjádření o ochotě nabízenou možnost využívat.

Abstract

The paper presented one of the options for further training of teaching staff in higher education at VŠB-Technical University Ostrava – IGIP course. Includes views of teachers on this course, including their expression of willingness to use the opportunity offered.

Key words: teachers education, long life learning (LLL).

Dalsza edukacja nauczycieli w ramach kształcenia stawicznego**Streszczenie**

W artykule przedstawiono jedną z możliwości dalszego kształcenia nauczycieli w szkolnictwie wyższym w VŠB-Uniwersytet Techniczny Ostrawa – kurs IGIP. Zawiera opinie nauczycieli w tym kierunku, w tym ich wyrażenia chęci skorzystania z oferowanych możliwości.

Słowa kluczowe: kształcenie nauczycieli, kształcenie ustawiczne.